

G. KIŠKIENĖ

DĖL XVIII a. PRŪSIJOS LIETUVIŲ MOTERŲ PAVARDŽIŲ

Gastų (Pakalnės apskritis)¹ bažnyčios vokiškai rašytame 1743—1755 m. konfitentų registre² (toliau dk. = dokumentas) yra daug lietuviškų pavardžių, kurių nemaža dalis moteriškos. Lietuvių moterų pavardės yra vediniai iš vyriškų pavardžių. Visus jų tipus čia ir pateiksime³.

Ištekėjusių moterų pavardės. Gausu dk. pavardžių su priesaga *-ene* ≈ lie. (liter.) *-ienė* (ar dial. *-ėnė*, žr. toliau), pvz.: *Aszmutene* 1748 (152 klHnrd), 1751 (233 klHnrd) ≈ lie. *Ašmutienė : Ašmutis⁴; *Aszmutaitene* 1751 (245 klHnrd) ≈ lie. Ašmutaitienė : Ašmutáitis; *Balandene* 1748 (130, 149 grMrw) ≈ lie. *Balandienė : Balañdis; *Baronene* 1749 (158 Schw) ≈ lie. *Baronienė : Barõnas; *Bernotene* 1752 (276 Bltr) ≈ lie. *Bernotienė : Beñnotas; *Daukszene* 1745 (58 Ob), 1746 (86 Ob), 1748 (139 Ob), 1749 (173 Ob), 1750 (204 Ob), 1751 (234, 239 Ob), 1753 (295 grMrw), 1754 (332, 333 Ob), 1755 (363 Ob) ≈ lie. *Daukšienė : Daũkšas; *Klebonene* 1744 (15, 36 Ob), 1745 (54 Ob), 1746 (82 Ob), 1747 (101, 116 Ob), 1748 (137 Ob), 1749 (160, 179 Ob), 1750 (206 Ob), 1751 (241 Ob), 1752 (266 Ob), 1753 (296 Ob), 1754 (332 Ob), 1755 (361 Ob) ≈ lie. *Klebonienė : Klebõnas; *Matukene* 1743 (10 Bltr), 1751 (223 Bltr), 1753 (285, 314 Bltr), 1754 (337 Bltr), 1755 (361, 376 Bltr), *Matukene* 1747 (118 Bltr), 1750 (203 Bltr) ≈ lie. *Mat(i)ukienė : Mat(i)ũkas; *Mertinkaitene* 1755 (345, 358 Kl) ≈ lie. *Mertinkaitienė : Mertinkáitis; *Raudene* 1744 (33 Bltr) ≈ lie. *Raudienė : Raudỹs; *Remeikene* 1744 (15 Arg), 1750 (206 Wrn), 1752 (268 Hrw), 1754 (342 Klb) ≈ lie. *Remeikienė : Remeĩkis; *Stanaitene* 1748 (147 Gd) ≈ lie. *Stanaitienė : Stanáitis; *Szleiwene* 1743 (3 grFr), 1744 (22 Urb-Sp) ≈ lie. *Šleivienė : Šleivỹs; *Szleiwaitene* 1747 (104 Bld) ≈ lie. *Šleivaitienė : Šleiváitis; *Tarruttene* 1743 (8 Hrw), 1744 (34 Gs) ≈ lie. *Tarutienė : Tarùtis; *Urbaitene* 1744 (26 Schk) ≈ lie. *Urbaitienė : Urbáitis;

¹ Gāstos — vok. Heinrichswalde (Kreis Niederung) dabar yra Славск (Kaliningrado sr.).

² Confitenten = Register von der Heinrichswaldschen Deutsch- und Littauischen Gemeinden (LTSR MA Rankraščių skyrius, signatūra F-37 11184).

³ Produktiviausių jų tipų pavyzdžiai iš dk. čia pateikiami ne visi.

⁴ Čia (Ašmutis) ir toliau vyriškos lietuvių pavardės imtos iš lietuvių pavardžių kartotekos, esančios LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros institute.

Wilkelene 1755 (351 Rk) ≈ lie. *Vilkeliene: Vilkėlis; *Wirballene* 1744 (24 Brtn; 31 Brtsch), 1745 (46 Brtn), 1746 (71 nLink) ≈ lie. *Virbaliene: Viřbalas. Dk. tos pat darybos iřtekėjusių moterų pavardės, išvestos iš (i)u-kamienių vyriškų pavardžių, prieš tą priesagą išlaiko (i)u-kamienį refleksą -uw- ≈ lie. -(i)uv-, pvz.: *Balczuwene* 1749 (173 Ob), 1750 (190 Ppsch) ≈ lie. *Balčiuvienė: Baľčius; *Buddruwene* 1752 (262 Grgl), 1754 (339 Grgl), 1755 (356 Grgl), *Budruwene* 1753 (294 Grgl), 1754 (324 Grgl) ≈ lie. *Budriuvienė: Bùdrius; *Greiczuwene* 1749 (180 Bltr), 1750 (196, 214 Bltr), 1751 (229, 243 Bltr), 1752 (258, 272 Bltr), 1753 (305 Bltr), 1754 (339 Bltr), 1755 (361 Bltr) ≈ lie. *Greičiuvienė: Greičius; *Kauszuwene* 1743 (3 grFr; 10 Rsw), 1744 (38₂ Rsw; 16 Klm), 1745 (58 grHnrd; 67 Klm), 1746 (84 Rsw; 93 Klm), 1747 (113 Klm; 115 Rsw), 1748 (137 Klm) ≈ lie. *Kaušiuvienė: Kaūšius; *Mankuwene* 1743 (3 Srg), 1744 (25 klMrw), 1745 (43 grMrw), 1749 (169, 184 Hrw), 1753 (293 grFr) ≈ lie. *Mankuvienė: Maňkus; *Mauruwene* 1752 (266 Klmw) ≈ lie. *Mauriuvienė: Maūrius; *Puknuwene* 1749 (188 PaLink), 1754 (323 Lmbr), 1755 (358 Lmbr) ≈ lie. *Pukniuvienė: Pùknius; *Rimkuwene* 1746 (81 Skrb), 1747 (97, 120 Skrb), 1748 (134 Link; 137 Skw; 152 Hrw), 1749 (162, 186 Skrb; 166 Hrw), 1750 (211 Dm), 1751 (234 Skrb) ≈ lie. *Rimkuvienė: Rìmkus; *Waitkuwene* 1749 (187 Grgl) ≈ lie. *Vaitkuvienė: Vaĩtkus; *Witkuwene* 1751 (223 grMrw), 1755 (373 Schw) ≈ lie. *Vitkuvienė: Vĩtkus.

Galima spėti, kad nagrinėjamoji priesaga dk. -en- atspindi ne lie. -ien-, o lie. dial. -èn-: Gastų (Heinrichswalde) šnektoje balsis lie. è ir ie galėjo būti „painiojami“⁵; tačiau vokiečiai tiek lie. è, tiek ir ie rašė paprastai raide e.

Nors ir nedaug, tačiau dk. yra moteriškų pavardžių su priesaga -ène, pvz.: *Alène* 1748 (137 Kl) ≈ lie. *Alienė: Ālis; *Junkerène* 1753 (293 Agl) ≈ lie. *Junkerie-nė: Juňkeris; *Kumpaitène* 1751 (294 Schw) ≈ lie. *Kumpaitienė: Kumpáitis; *Labbotakkène* 1746 (79 Hrw) ≈ lie. *Labotakienė: Labótakis; *Pachtène* 1753 (293 Hrw) ≈ lie. *Pachtienė: Pachtas; *Palaksztène* 1753 (293 Ob) ≈ lie. *Palakštienė: Palakštys; *Peslène* 1753 (286 Wngs) ≈ lie. *Peslienė: Peslỹs; *Smaluwène* 1753 (294 Klmw), *Smaluwènin* 1744 (34 nLink) ≈ lie. *Smaliuvienė: Smalius; *Stannullène* 1753 (294 Krdz) ≈ lie. *Stan(i)ulienė: Stan(i)ùlis; *Szneiderène* 1753 (293 Sdf) ≈ lie. *Šneiderienė: Šneĩderis. Ar čia dk. -èn- atspindi lie. -ien- ar (dial.) -èn-, sunku pasakyti (šis dk. -èn- galėtų rodyti kirčio vietą?). Nagrinėjamoji priesaga lie. -ienė resp. dial. -ènė neretai keičiama į vok. (dk.) -in (nom. sg. fem.), pvz.: *Butkeraitin* 1743 (9 Grbg), 1744 (24 Grbg), 1745 (57 Grbg), 1746 (90₂ Grbg), 1747 (119 Grbg), 1748 (150 Grbg), 1749 (182 Grbg), 1752 (261 Wntz) ≈ lie. *Butkerait(ienė); *Daukszaitin* 1744 (24 klFr), 1745 (44, 57 Ob),

⁵ Plg.: Kurschat Fr. Grammatik der littauischen Sprache. — Halle, 1876, p. 20; Salys A. Lietuvių kalbos tarmės. — K., 1935, p. 56.

1746 (75 Ob) \approx lie. *Daukšait(ienė); *Dulkin* 1753 (301 klHnrd), 1754 (332 klHnrd) \approx lie. *Dulk(ienė); *Dulskin* 175 (4326 klFr) \approx lie. *Dulsk(ienė); *Guddaitin* 1746 (77 Link), 1751 (240 Gs), 1752 (280 Gs), 1753 (311 anGs; 312 Gs), 1754 (333 Link) \approx lie. *Gudait(ienė); *Juszkin* 1743 (5 Bltr), 1744 (33 Bltr), 1746 (90 Bltr), 1751 (250 Hrw), 1752 (258, 270 Bltr) \approx lie. *Jušk(ienė); *Kumutaitin* 1752 (263 grFr) \approx lie. *Kumutait(ienė); *Szillimin* 1754 (336 Grgl) \approx lie. *Šilim(ienė); *Szapalaitin* 1744 (20 Schlk), 1745 (42, 51, 66 Schlk), 1746 (88 Schlk), 1748 (127, 148 Schlk), 1749 (163 Schlk), 1752 (258 Schlk) \approx lie. *Šapalait(ienė). Viena pavardė, kur vok. *-in* pridėta ne prie vyriškosios pavardės, o prie moteriškosios su dk. *-èn-*: *Smaluwènin* 1744 (34 nLink) lie. *Smaliuvien-. Čia (dk. *-in*) turime priesagą vok. *-in*, kuri moterų pavardžių daryboje buvo įprasta dar XVIII a. (net vokiečių rašto kalboje)⁶.

Netekėjusių moterų pavardės. Nagrinėjamame dokumente yra gana daug Prūsijos lietuvių netekėjusių moterų pavardžių su *-aite* / *-ate* \approx lie. *-aitė* resp. *-ātė* ir (rečiau) su dk. *-aicze* / *-acze* (nom. sg. fem) \approx lie. *-aičia* / *-āčia* bei dk. *-aiczes* / *-aczes* (nom. pl. fem.) \approx lie. *-aičios* / *-āčios* ir visai retai su *-ike* \approx lie. *-ikė*.

A. Pavardės dk. su *-aite* \approx lie. *-aitė*, pvz.: *Bajoraite* 1749 (158 grHnrd) \approx lie. *Bajoraitė : Bajōras; *Duz'naite* 1753 (297 Link) \approx lie. *Dužnaitė < *Dužinaitė : Dužinas; *Grikszaite* 1748 (137 Akm), 1753 (283 Akm; 297 grFr), 1754 (339 Rsw) \approx lie. *Grikšaitė : Grikšas; *Gulbinaite* 1743 (2 Brtsch) \approx lie. *Gulbinaitė : Gulbinas; *Juschkaite* 1753 (314 nLink), 1754 (331 nLink), 1755 (349 Hrw) \approx lie. *Juškaitė : Juškà; *Kumutaite* 1747 (110 grFr), 1750 (221 Hrw), 1752 (262 grFr) \approx lie. *Kumutaitė : Kumūtis; *Lekkaite* 1746 (94 Hrw), 1749 (165, 179 nLink) \approx lie. *Lekaitė : Lėkas; *Moczullaite* 1751 (250 Hrw), 1752 (274 Wngs), 1753 (311 Wngs), 1754 (324 Wngs) \approx lie. *Močiulaitė : Močiūlis; *Reklaite* 1753 (303 Hrw), 1754 (318, 330 01), 1755 (356 01) \approx lie. *Rėklaitė : Rėklỹs (*Reklaitė : Reklỹs); *Skillandaite* 1747 (99, 119 Nst) \approx lie. *Skilandaitė : Skilándis; *Szapalaite* 1746 (72, 89 Schlk), 1751 (238 Schlk) \approx lie. *Šapalaitė : Šāpalas; *Wirballaite* 1743 (5 Arg), 1744 (18, 42 Arg), 1745 (62 Arg), 1747 (106 Gs), 1748 (141 Gs), 1749 (165 Gs; 177 Arg) \approx lie. *Virbalaitė : Viřbalas; *Z'ogaite* 1748 (146 Skb) \approx lie. *Žiogaitė : Žiógas. Rasta dk. viena pavardė su *-es* \approx lie. *-ės* (nom. pl. fem.) : *Kairaites* 1748 (130 Krw) \approx lie. Kairaitės : Kairỹs.

Tos pat darybos netekėjusių moterų pavardės išvestos iš *(i)u*-kamienių vyriškųjų pavardžių, prieš tą priesagą išlaiko *(i)u*-kamienį refleksą dk *-uw-* lie. *-(i)uv-*. plg. anksčiau minėtą dk. *-uwene* lie. *-(i)uvienė*, pvz.: *Doczuwaite* 1748 (136 Grgl), 1749 (161 Krdz) \approx lie. *Dočiuvaitė : Dōčius; *Greiczuwaite* 1753 (292 Bltr) \approx

⁶ Žr. Schmidt W. Deutsche Sprachkunde. — Berlin, 1959, p. 108; Paul H. Deutsche Grammatik. — Halle (Saale), 1957, Bd. 1, p. 54–55; Der große Duden. Grammatik — Leipzig, 1962, p. 143.

lie. *Greičiuvaitė : Greičius; *Kundruwaite* 1744 (26 Hrw), 1748 (135, 148 Skp), 1749 (168, 181 Skp), 1750 (190 Skp) ≈ lie. *Kundriuvaitė.: Kuñdrius; *Missuwaite* 1749 (166, 180 Ktup), 1750 (192 Ktup; 209, 220 klHnrd) ≈ lie. *Misiuvaitė : M isius; *Naudz'uwaite* 1749 (177 Klm), 1750 (200, 215 Klm) ≈ lie. *Naudžiu-
vaitė : Naūdzius; *Peldz'uwaite* 1751 (242 Rsw) ≈ lie. *Peldžiuvaitė : Peļdzius;
Raczuwaite 1744 (17 Rk), 1745 (53 Rk), 1746 (73, 92 Rk), 1747 (111 Rk), 1748
(137 Rk), 1749 (170 Rk), 1750 (191, 208, 220 Rk) ≈ lie. *Račiuvaitė : Rāčius;
Witkuwaite 1743 (45 Grt) ≈ lie. *Vitkuvaitė : Vitkus.

Yra dar tokių atvejų, pvz.: *Adomaite* 1750 (220 Hrw), 1751 (245 Rsw), 1752
(262, 275 Rsw), 1753 (285, 303, 313 Rsw; 314 Dm), 1754 (325 Dm; 326, 338 Rsw),
1755 (345, 358, 375 Dm; 350, 362 Rsw) ≈ lie. *Adomaitė; *Genaitė* 1743 (6 Klmw),
1746 (94 Klb), 1747 (123 Klb), 1748 (143 Klb), 1753 (303 Hrw), 1754 (327 Klb) ≈
lie. *Genaitė; *Grigaite* 1753 (288, 302 Hrw), 1754 (332 Kl), 1755 (363 Kl), *Grig-
gaitė* 1754 (321 Kl), 1755 (349 Kl) ≈ lie. *Grigaitė; *Jokubaitė* 1748 (132 klMrw;
144 klHnrd), 1749 (158, 183 klMrw; 172 grFr), 1750 (199, 211 klMrw) ≈ lie. *Jo-
kūbaitė; *Mikkaite* 1743 (11 klFr), 1744 (35 grFr), 1745 (63 grFr), 1746 (62, 93
grFr), 1747 (117 grFr), 1748 (142 grFr), 1749 (173 Hrw), 1752 (262, 278 Schw),
1754 (325 Schw) ≈ lie. *Mikaitė; *Mikkolaite* 1743 (13 Ktup) ≈ lie. *Mykolaitė
(ar *Mikolaitė). Nelengva pasakyti, ar šitokiais atvejais turime priesagos lie. -aitė
vedinius (iš vyriškųjų pavardžių), ar čia yra galūnės -ė vediniai iš priesagą -ait- tu-
rinčių vyriškųjų pavardžių, plg. netekėjusių moterų pavardes lie. dial. Derkinte (iš
Derkintis), Balčiūnė (iš Balčiūnas) ir kt.⁷

B. Pavardės su monoftongizuotu priesagos lie. -aitė variantu lie. -ātė ≈ dk.
-ate⁸. Tokių pavyzdžių yra nedaug, ir juos pateikiu visus : *Balnate* 1753 (300 W-Sp)
≈ lie. *Balnātė : Bálnas; *Gudduszate* 1753 (300 Grt) ≈ lie. *Gudušātė : Gūdu-
šis; *Kalwaitate* 1746 (76 W-Sp), 1750 (211 klHnrd) ≈ lie. *Kalvaitātė : Kalvai-
tis; *Kleinate* 1744 (26 Hrw) ≈ lie. *Kleinātė : Kléinas; *Kurszate* 1753 (286 Grgl)
≈ lie. *Kuršātė : Kuřšis.

C. Priesagos dk. -aicze-acze ≈ lie. -aičia / -āčia (nom. sg. fem.) resp. dk. -ai-
czes / -aczes ≈ lie. -aičios / -āčios (nom. pl. fem.), kuri yra minėtos lie. -aitė /

⁷ Lietuvių kalbos rašybos žodynas. — K., 1948, p. 137; Senkus J. Kapsų-zanavykų tarmių priesaginės vardažodžių darybos bruožai. — Kn.: Leksikos tyrinėjimai / Lietuvių kalbotyros klausimai. V., 1972, t. 13, p. 170; Grinaveckienė E. Lietuvių literatūrinės kalbos ir tarmių sąveika. — Kn.: Lietuvių kalba tarybiniais metais. V., 1967, p. 172; Zinkevičius Z. Smulkmenos. — Baltistica, 1976, t. 12 (1), p. 84; Asmenvardžiai. — Lietuviškoji enciklopedija. — K., 1933, t. 1, p. 1270.

⁸ Žr. Kiškienė G. Dėl priesagos lie. -ait- pavardžių buv. Rytų Prūsijoje. — Baltistica, 1983, t. 19 (2), p. 180.

-*ātė* fleksinis variantas, vediniai, pvz.: *Aleknaicze* 1747 (118 PaLink), 1748 (130 PaLink), 1751 (245 PaLink) ≈ lie. *Aleknaičia : Aleknà; *Balnaicze* 1744 (30 Lmbr) ≈ lie. *Balnaičia : Bálnas; *Bruz'aicze* 1744 (42 Sk) ≈ lie. *Bružaičia : Bružas; *Kraupaicze* 1744 (31 Lnk), 1745 (44 Sdf), 1748 (141 Hrw) ≈ lie. *Kraupaičia : Kraūpas; *Limantaicze* 1744 (22 Urb-Sp) ≈ lie. *Lymantaičia : Lýmantas; *Prusacze* 1752 (266 Grt) ≈ lie. *Prūsāčia : Prūsas; *Szataicze* 1743 (13 Link), 1744 (24 Link) ≈ lie. *Šataičia : Šątas; *Willunaicze* 1744 (22 Hrw) ≈ lie. *Vil(i)ūnaičia : Vil(i)ūnas; *Z'illaicze* 1754 (333 Wntz) ≈ lie. *Žilaičia : Žylis. Pavyzdžių su dk. *-aiczes / -aczes* ≈ lie. *-aičios / -āčios* (nom. pl. fem.) palyginti nedaug, pvz.: *Aleknaiczes* 1745 (69 PaLink), 1749 (184 PaLink) ≈ lie. *Aleknaičios : Aleknà; *Blausaiczes* 1744 (29 Gs), 1747 (114 Hrw) ≈ lie. *Blausaičios : Bláusas; *Kairaiczes* 1751 (247 Krw), 1754 (317 Krw), 1755 (348, 360 Krw) ≈ lie. *Kairaičios : Kairỹs; *Kairaczes* 1752 (276 Uzkw) ≈ lie. *Kairāčios : Kairỹs; *Keibeikaiczes* 1743 (10 Hrw) ≈ lie. *Kebeikaičios : Kebeĩkis; *Klebonaiczes* 1754 (315 Ob) ≈ lie. *Klebonaičios : Klebõnas; *Nakkaiczes* 1743 (11 Psk) ≈ lie. *Nakaičios : Nākas.

D. Rastos tik dvi netekėjusių moterų pavardės su dk. *-ike* ≈ lie. *-ikė*: *Krizonikke* 1753 (293 Dm) ≈ lie. *Krizonikė : Krizonas; *Lenertikke* 1746 (84 anGs) ≈ lie. *Lenertikė : Lenertas*

BUV. RYTŲ PRŪSIJOS GYVENVIEČIŲ (KREIS NIEDERUNG) SANTRUMPOS

Agl	– Augustlauken	Kl	– Klaar
Akm	– Ackmonienen	Klb	– Klubinn
Arg	– Argelothen	Klm	– Kelmienen
Bld	– Blausden	Klmw	– Clemenswalde
Bltr	– Baltruscheiten	Krdz	– Krauleidszen (Kr. Ragnit)
Brtn	– Brittanien	Krw	– Curwe
Brtsch	– Brettschneidern	Ktup	– Kattenuppen
Dm	– Dummen	nLink	– Linkuhnen (neu)
grklFr	– Friedrichsdorf (gross, klein)	Lnk	– Lankelischken
Gd	– Gaidenzen (Kr. Ragnit)	Lmbr	– Lehbruch
Grbg	– Grüneberg	grklMrw	– Marienwalde (gross, klein)
Grgl	– Griegolienen	Nst	– Nassenthal
Grt	– Grietischken	Ob	– Obolin
Gs(anGs)	– Gassen	Ol	– Alloningken (Alleningken)
grklHnrd	– Heinrichsdorf (gross, klein)	PaLink	– Palinkuhnen
Hrw	– Heinrichswalde	Psk	– Puskeppeln

* Nuoširdžiai dėkoju prof. V. Mažiuliui, padėjusiam parengti šį straipsnį.

Ppsch – Papuschienen
 Rk – Rucken
 Rsw – Rosenwalde
 Sdf – Sandfluss
 Sk – Sköpen
 Skb – Skirbst
 Skp – Skardupöhnen
 Skrb – Skroblienen
 Skw – Seikwethen

Srg – Sergehnen
 Schk – Schilkojen
 Schw – Schillelwethen
 Urb-Sp – Urbanspindt
 Uzkw – Uszkurwe
 W-Sp – Warszespindt
 Wngs – Wingsnupönen
 Wntz – Wentzischken
 Wrn – Warnie

PASTABA DĖL LIETUVIŲ KALBOS VEIKSMAŽODŽIŲ SKAIČIAUS KATEGORIJS

Straipsnyje „Dėl lietuvių kalbos veiksmažodžio morfologinių kategorijų“ B XX (2) veiksmažodžių 3 a. formoms be pagrindo priskirta „nulinė skaičiaus morfema“ (p. 103). Tai prieštarauja nulinės morfemos sampratai ir suponuoja dviejų nulių (vn. ir dg.) buvimą vienoje sistemoje. Iš tikrųjų liet. k. veiksmažodžių 3 a. formos jokios skaičiaus morfemos neturi. Jos yra neutralios skaičiaus atžvilgiu ne tik beasmeniuose sakiniuose ir su bev. g. įvardžiais, bet ir visais kitais atvejais, nors tai dar neverčia manyti, kad jos neturi asmens kategorijos reikšmės (asmeniu vadina- ma komunikacijos akto dalyvių nurodymo—nenurodymo kategorija). Nuoširdžiai dėkoju doc. V. Žuliui, 1984.XII.16 d. laiške atkreipusiam dėmesį į minėtą klaidingą formulavimą (žr. dar B XIX (2), p. 135—136).

V. Ambrazas